

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami*

Historical Mosques in Anatolia and Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Mosque

Aylin ÖZODABAŞI¹

Özet

¹Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Bilecik

ORCID: 0000-0002-6011-980X

A.Ö.: Aylin ÖZODABAŞ

Corresponding Author:

Aylin ÖZODABAŞ

Email:

aylin.ozodabas@bilecik.edu.tr

Citation: Özodabaş, A. (2023). Anadolu'daki Tarihi Camilerden Örnekler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 1- 20.

Submitted: 06.09.2022

Accepted: 03.01.2023

Tarihi yapılar; yapıldığı dönemin mimari elemanlarını, mühendislik tecrübelerini, kullanılan malzemeleri ve kültürel bilgilerini günümüze kadar getirebilen taşınmaz kültür varlıklarıdır. Anadolu'da osmanlı ve selçuklulardan kalan birçok tarihi cami vardır. Bu tarihi camiler taş veya ahşap yapım teknikleri kullanılarak inşa edilmiş ve günümüze kadar gelmişlerdir. İleri seviyede ahşap ve taş işçiliklerini görmek mümkündür. Bu çalışmada birkaç cami örneklendirilmiş olup, özellikle ahşap veya taş yapım tekniği kullanılarak inşa edilmiş olanlara yer verilmiş ve söğüt mehmet çelebi cami ise detaylı bir şekilde incelenerek yapının genel özellikleri ve yapının şu anki durumuna ait bilgilere yer verilmiştir. Bilecik ili söğüt ilçesinde bulunan çelebi sultan mehmet camisi, çelebi sultan mehmet tarafından 1414-1420 yılları arasında yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı, 12 adet kubbe ve 1 minaresi kuzey, doğu ve batı taraflarından 3 giriş kapısı olan ulu bir camidir. Bu çalışma; vakıflar genel müdürlüğü mülkiyetindeki çelebi mehmet camii, mimarisinin ve özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını ve değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çelebi mehmet camisinin karşılaştırma ve değerlendirilmesinin daha sağlıklı yapılabilmesi için, anadolu'daki diğer cami örnekleri incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda söğüt çelebi sultan mehmet camisinin iç mekânında; bozulan yüzeylerin kireç harcıyla sıvanması, ahşap döşeme kaplamalarında yer yer oluşan bozulmaların mevcuduna uygun şekilde yenilenmesi, ahşap merdiven ve korkulukların sağlamlaştırılması, pencerelerin bakımlarının yapılması. Dış mekânda ise; cephenin temizlenmesi ve derzlerin onarılması, yapının çevre sularından korunması için drenaj sistemi yapılması gibi bazı restorasyon müdahalelerinin yapılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Geleneksel Yapılar, Anadolu Camileri, Tarihi Doku, Rölöve, Restorasyon

Abstract

Historical places; they are immovable cultural assets that can bring the architectural elements, engineering experiences, materials and cultural information of the period they were built to the present day. There are many historical mosques in Anatolia from the Ottoman and Seljuk eras. These historical mosques were built using stone or wood construction techniques and have survived to the present day. It is possible to see advanced wood and stone craftsmanship. In this study, a few mosques were exemplified, especially those built using wood or stone construction techniques, and Söğüt Mehmet Çelebi Mosque was examined in detail and information about the general features of the

building and the current state of the building were given. Celebi Sultan Mehmet Mosque, located in Bilecik province Sogut district, was examined. It was built by Çelebi Sultan Mehmet the years 1414 and 1420. It is a grand mosque with a rectangular plan, 12 domes and 1 minaret, with 3 entrance doors from the north, east and west sides. In this study, Celebi Mehmet Mosque, owned by the General Directorate of Foundations, aims to better understand and evaluate its architecture and features. In order to make the comparison and evaluation of Celebi Mehmet Mosque more reliable, other mosque examples in Anatolia were examined. As a result of the examinations, in the interior of the Söğüt Çelebi Sultan Mehmet mosque; plastering the deteriorated surfaces with lime mortar, renewing the deteriorated wooden floor coverings in accordance with the existing ones, reinforcing the wooden stairs and railings, maintaining the windows. If outdoors; It is recommended to carry out some restoration interventions such as cleaning the facade and repairing the joints, making a drainage system to protect the building from environmental waters.

Keywords: Traditional Buildings, Anatolian Mosques, Historical Texture, Survey, Restoration

1. GİRİŞ

Camiler, Müslümanların birliğinin simgesi ve oluşumundan bu yana insan hayatında kilit rol oynayan İslam mimarisinin en önemli ve etkili unsurlarından biri olarak kabul edilebilir (Ghouchani, Taji, ve Kordafshari, 2019; Han, 2011; Akın, 2016; Yılmaz, 2012). İslam sanatı ve mimarisindeki estetik değer, normal olarak en yüksek derecede motif ve süsleme ile tasvir edilir (Othman ve Zainal, 2011; Algaç, 2020; Çağlıtütüçgil, 2012).

İslam ülkelerindeki mimari yapılar (Roca vd. 2010) arasında üslup farklılıkları da vardır. Bu farklılıklar değişik tarihi geleneklere ve medeniyetlere sahiplik yapmış bölgeler arasında görülür. İslam ülkelerindeki sanatsal yapıları ortaya çıkaran mimarların kendilerinden önce yaşamış mimarlardan ve eserlerinden etkilendikleri ve kendi eserlerinde kullandıkları görülmektedir. Hatta daha eski medeniyetlere ait yapı karakterlerini kullanmakla kalmayıp, daha eski yapıların sütun gibi bazı öğelerini devşirme olarak kullandıkları da görülmektedir (Han, 2011).

Selçuklu çağı Anadolu Türk Mimarlığında, günümüze ulaşabilen anıt niteliğindeki mimarlık ürünlerinin büyük kısmı dini mimarlık (Przewlocki ve Zielinska, 2016) örnekleridir. Camiler (Çavuş 2013) bunların en ilgi çekicileridir. Dini eğitim yanında, din dışı eğitim de yapılan ve çağının yükseköğretim kurumları olan medreseler, ikinci bir gurubu meydana getirirler. İlk Türk Beyliklerinin ve Anadolu Selçuklularının camilerinde Artuklular'ın enine gelişen tasarımı dışında, genellikle mihrap önünde kubbeli bölümün yer aldığı, çok ayaklı bir düzen gözlenmektedir. Ancak, orta açıklık veya bunu yaşatan camekân toplayıcı olmakta, çok az örnekte, doğrudan dikine bir gelişme gözlenmektedir (Aslanapa, 1986).

Osmanlı Devleti'nde cami tipleri (Usta, 2019; Özkan, 2011; Aydın ve Perker, 2017), mimari himayenin ve bölgesel yönetimin çeşitli düzeylerine göre kademelendirilmiştir. Buna göre kademelerin en üstünde, yalnız padişahlar tarafından yaptırılabilen camiler yer alıyordu. Hanedan mensupları dışında, veziriazam, vezir paşa ve valiler tarafından yaptırılan tek minareli camiler, cami mimarisinde ikinci grubu oluşturmaktaydı. Toplumun daha alt kademelerinde yer alan devlet görevlileri ve halkın kendi girişimleriyle inşa ettiği camilerin ise daha çok kubbesiz, kırma çatılı oldukları, mermer sütunlu, kubbeli revakların yerini sundurmalı ahşap direkliklerin aldığı izlenmektedir (Küçük ve Eyüpgiller, 2016).

Bu çalışmada Anadolu'da bulunan üç tane camiye yer verilmiştir. Örneklendirilen bu camilerde kullanılan teknikler son derece kalıcı ve işçiliklerinin de üstün nitelikte olması bu camilerin çalışma içinde yer almasında önemli bir etken olmuştur. Yapım tekniklerinde kullanılan malzemeler ahşap ve taştır. Diyarbakır Ulu Camide taş, Afyonkarahisar Ulu Cami ve Beyşehir Eşrefoğlu Camide ise ahşap kullanılmış olup bu tarihi camiler günümüze kadar gelmişlerdir.

2. ANADOLU'DA BULUNAN TARİHİ CAMİLERDEN ÖRNEKLER

2.1. Diyarbakır Ulu Cami

Teorik 639 yılında Diyarbakır'a egemen olan Müslüman Araplar tarafından şehrin merkezindeki en büyük mabedi olan Martoma Kilisesinin camiye çevrilmesiyle (Koçak ve Köksal, 2010) oluşturulmuştur. Daha sonra 1091 yılında Büyük Selçuklu Hükümdarı Melikşah'ın buyruğu ile büyük bir onarım gördüğünü, değişik dönemlerde birçok kez onarım ve eklentilerle bugünkü şeklini aldığını çeşitli kaynaklardan öğrenmekteyiz (Haspolat, 2014; Aksoy ve Karaton, 2019).

Diyarbakır daha önceleri bir Roma kentiydi. Şekil 1 ve 2'de görülen Roma agorasından getirilen korint başlıklı sütunlar cami avlusunu süslemektedir. Bir külliye (Demir 2019) andıran Ulu Camii, ortadaki dikdörtgen biçimindeki büyük avlunun etrafında yer alan çeşitli bölümlerden oluşur. Yapı topluluğunda iki cami (Hanefiler ve Şafiler Bölümü), iki medrese (Mesudiye ve Zinciriye), doğu-batı maksuresi, minare, şadırvan, güneş saati ve bütün bu yapı topluluğunun ortasında büyük dikdörtgen bir avlu bulunmaktadır, camiye giriş üç ayrı yerden sağlanır. Taş, ahşap ve metal malzeme kullanılan Ulu Camide taş olarak bazalt ve kalkerin bir arada kullanıldığı görülmektedir (Haspolat, 2014).

Şekil 1. Diyarbakır Ulu Cami (Haspolat, 2014)

Şekil 2. Diyarbakır Ulu Cami Korint Başlıklı Sütunlar (Haspolat, 2014)

2.2. Afyonkarahisar Ulu Cami

Selçuklular devrinde 36x24 metre ebadında 1272-1277 yıllarında Sahipata Nusretiddün Hasan tarafından taştan inşa edilmiştir. Kâgir dört köşe kalın duvarlar üzerine toprak damlı iken, şimdi bakır kaplı çatı ile örtülmüş çatı ahşap sütun üzerine oturtulmuştur. Yapının tamamında 40 tane olan ahşap sütunlar silindirik olup sekizgen mozaik kaide üzerine oturmuştur. Ulu Camii'nin ilk büyük onarımı 1341 yılında Muzafferüddinoğlu Emir Abdullah Bey tarafından yaptırılmıştır. 1950 yılında düz olan çatı piramidal yapılarak galvanizli saç kaplandı. Cami bunun dışında 1765, 1851, 1950, 1969, 1978, 1983, 1984, 2006 yıllarında bakım ve onarımdan geçirilmiştir.

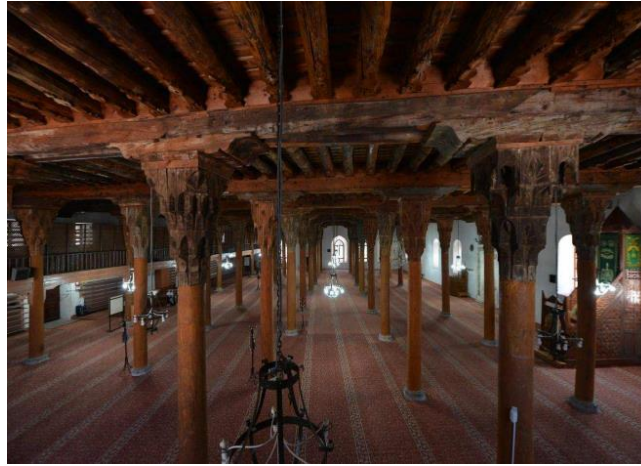
Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

Bu restorasyonlar sırasında caminin ahşap sütunları ve başlıkları ıslah edilmiştir. Cami yamuk dikdörtgen olup, küfe plan tipine sahiptir. (Şekil 3) Harim, sütunlarını birbirine bağlayan kirişlerin düzen teşkil etmeleri ve orta sahnın diğerlerinden daha geniş ve yüksek tutularak vurgulanması bazilikal bir düzene işaret eder (Şekil 4) (Üstündağ, 2018).

Beden duvarlarında dikdörtgen ve yuvarlak kemerli toplamda 23 tane pencere ile aydınlatılmakta ve doğu, batı ve kuzey cephelerinde bulunan 3 tane giriş kapısı bulunmaktadır. Beden duvarlarının tamamı moloz taş ile örülmüş olup, duvar örgüsünde farklı boyutlarda ve nitelikte taşlar kullanılmıştır (Haspolat, 2014). (Şekil 3) Özellikle de ahşap mukarnaslı sütun başlıkları (Şekil 5) ve örtüde görülen süsleme, bugün yer yer bazı noktalarda görülen çok zengin kalem işi ile süslenmiştir. Yapının örtü sisteminde büyük kirişlere enine bindirilmiş kirişlerin araları ve tavan yüzeylerinde yer yer orijinal levhalar göze çarpmaktadır. (Şekil 6) (Üstündağ, 2018).

Şekil 3. Afyonkarahisar Ulucami Planı ve Beden Duvarlarından Görünüm (Üstündağ, 2018)

Şekil 4. Afyonkarahisar Ulucami Hariminden Bir Görünüm (Üstündağ, 2018)

Şekil 5. Afyonkarahisar Ulucami Mukarnaslı Sütun Başlıkları (Üstündağ, 2018)

Şekil 6. Afyonkarahisar Ulucami Kiriş Aralarındaki Ahşap Levhalar

2.3. Beyşehir Eşrefoğlu Cami

Eşrefoğulları Beyliği'nin kurucusu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. Taç kapı üzerinde yer alan kitabe şeklindeki vakfiyesinden bir han ve çifte hamamla birlikte inşa edilmiş olduğu ve en az üç yılda tamamlandığı anlaşılmaktadır. Eşrefoğulları'nın hâkimiyetleri altındaki topraklarda bıraktıkları pek çok eser arasında günümüze gelebilen en önemli yapıdır. Selçuklu geleneğine bağlı olarak Ulucami tarzında tasarlanan cami Konya Sâhib Ata, Afyon Ulucami, Sivrihisar Ulucami ve Ankara Ahî Şerafeddin Cami gibi ahşap direkli ve düz toprak damlı camilerin en gelişmiş ve en büyük örneğidir (Doğan Yavaş, 1995).

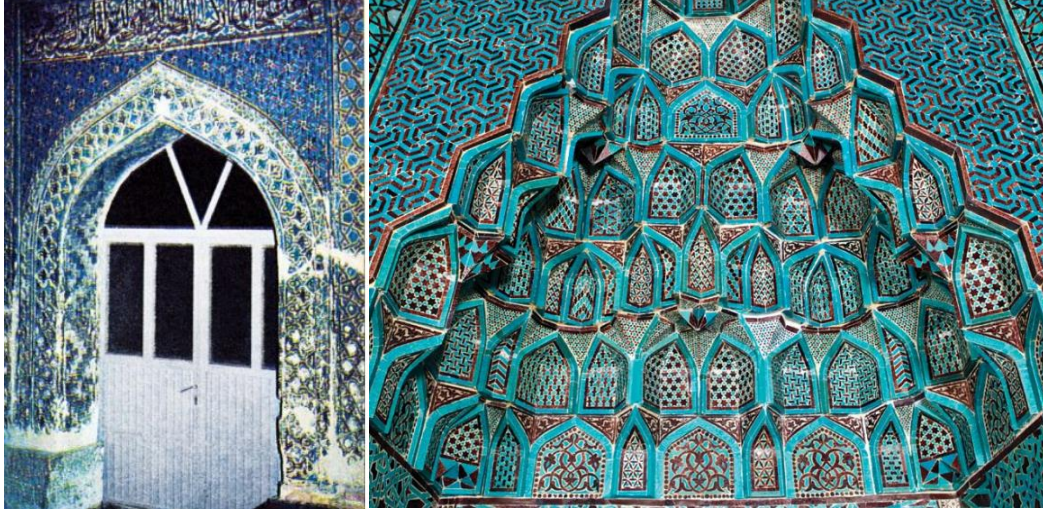
Caminin ön cephe duvarı kesme taş, diğerleri moloz taşla örülmüştür ve çok başarılı bir işçilik sergilemektedir. Yapının kuzey ve doğu cephesi pahlı bir dikdörtgen şeklindedir. Pahlı olmasının sebebinin bu cepheden yol geçiyor olmasıdır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan cami güney cephede 31.80 m, batı cephede 46.55 m olup toplamda 1480 m² alana oturmaktadır (Doğan Yavaş, 1995; Koçu, 2014).

Şekil 7'de Türk çini sanatında tek örnek teşkil eden sırlı tuğla ve mozaik çini kaplı ikinci taç kapı ile harime girilir. Altı sıra halinde uzanan mukarnaslı ahşap sütunlar tamamen sedir ağacından yapılmış olup 42 tanedir (Şekil 8). Caminin yüksekliği 8,50 m iken, sütunların yüksekliği 7,50 m, çapları ise 0,40 m ile 0,45 m arasında değişmektedir. Caminin tavanı ve konsol kirişleri renkli kalem işi süslemeler ile bezelidir (Şekil 9 ve 10). Binanın çatı örtüsü toprak dam iken 1941'de yapılan onarım sırasında eğimli çatı haline getirilmiş, 1956 yılında da bakır levhalarla kaplanmıştır. 2004 yılında da bu bakır tabaka da kaldırılarak kurşunla kaplanmıştır. Mihrap önü kubbесinin üzeri piramidal bir külâhla örtülüdür. Çatının kurşunla kaplanmasından sonra yaz aylarında cami aşırı derecede sıcak olmaya başlamıştır. Bu durumun camideki ahşap yapıya zarar verdiğini düşünüyoruz. Cami 35 pencere ile aydınlatılmaktadır (İsmail Efe, 2014; İçel, 2020).

Şekil 7 ve 9'da mihrap kubbesi son derece alımlı renklerde sırlı tuğlalarla ve çinilerle süslenmiştir. On üç basamaklı bir merdivenle çıkılan 2 m. yüksekliğindeki hünkâr mahfili ceviz ağacından dantel gibi işlenmiştir (Şekil 11) (Doğan Yavaş, 1995). Minber türünün en güzel örneklerindedir. Kündekari tekniğinde yapılmıştır. Hatta Anadolu'daki sayılı örneklerdendir (Şekil 8). 2011 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır. Taç kapının hemen yanında minare yer almaktadır (Şekil 12).

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

Ahşabın bütün tekniklerinin kullanıldığı ve işlendiği başka bir cami örneği yoktur. Şekil 13'te baldaken şeklinde Türk üçgenlerinin bulunduğu kubbeler ve iç kapı görülmektedir. Şekil 14 ve 15'te müezzin, hünkâr ve bayanlar mahfili görülmektedir. Şekil 16'da aydınlanma fenerinin önceki ve sonraki durumu görülmektedir. Caminin dış ve iç cepheden görünümüne Şekil 18'de yer verilmektedir.

Şekil 7. Çini Süslemeli Harim Kapısı ve Mihrabın Mukarnasları (Doğan Yavaş, 1995; İsmail Efe, 2014)

Şekil 8. Mukarnaslı Sütun Başlıkları ve Taç Kapı (<https://www.tarihlisanat.com>) (İsmail Efe, 2014)

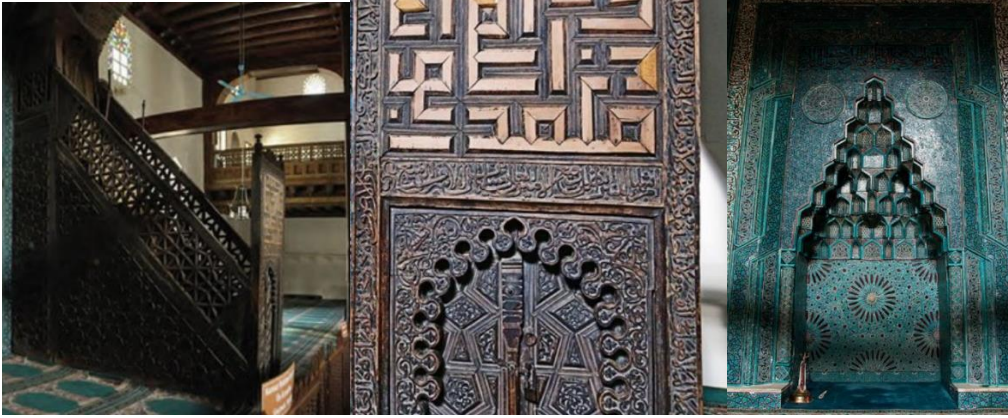

Şekil 9. Konsol Kirişlerde Bulunan Kalem İşleri (<https://www.tarihlisanat.com>) (İsmail Efe, 2014)

A. Özodabaş

Şekil 10. Kalem İşlerinden Bazı Örnekler (İsmail Efe, 2014)

Şekil 11. Minber ve Mihrap (<https://www.tarihli-sanat.com>)

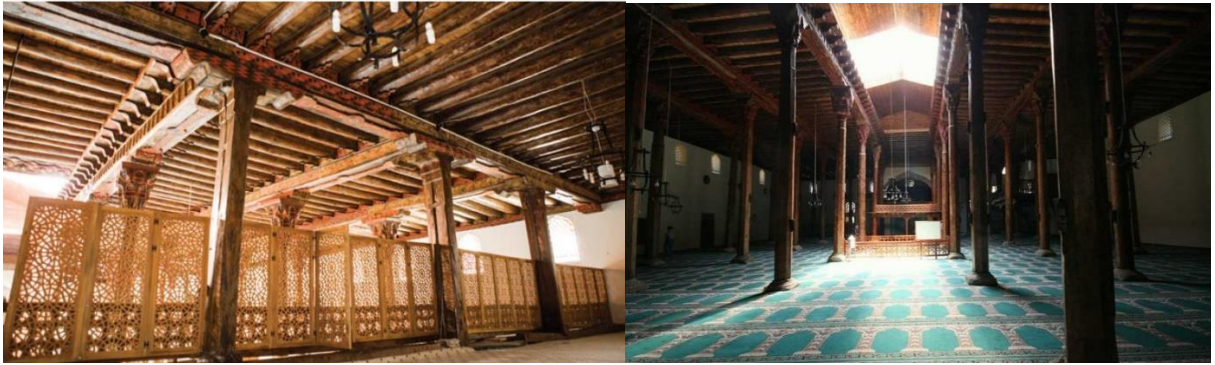
Şekil 12. Beyşehir Eşrefoğlu Camii (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

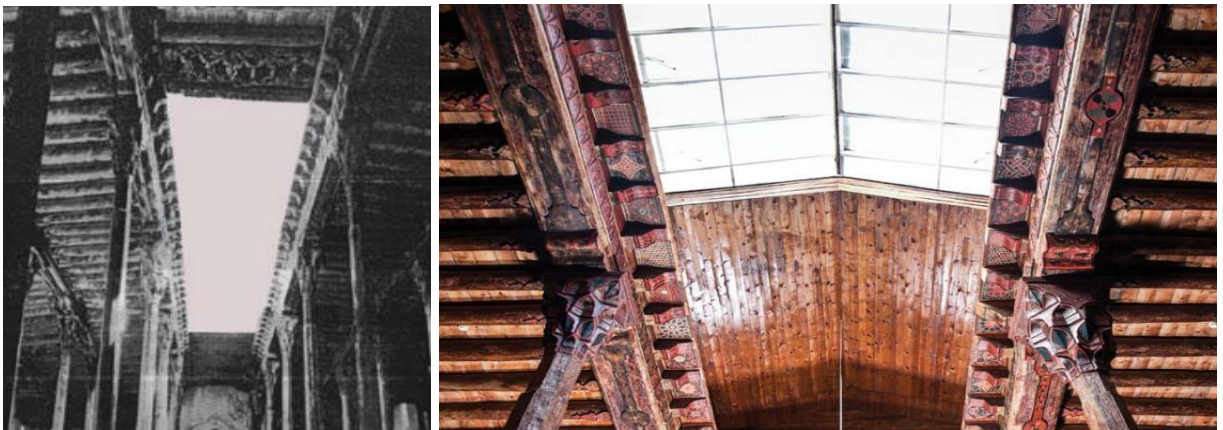
Şekil 13. Kubbe ve İç Kapı (<http://www.konya.gov.tr>)

Şekil 14. Müezzin ve Hünkâr Mahfili (<https://www.tarihlisanat.com>) (İsmail Efe, 2014)

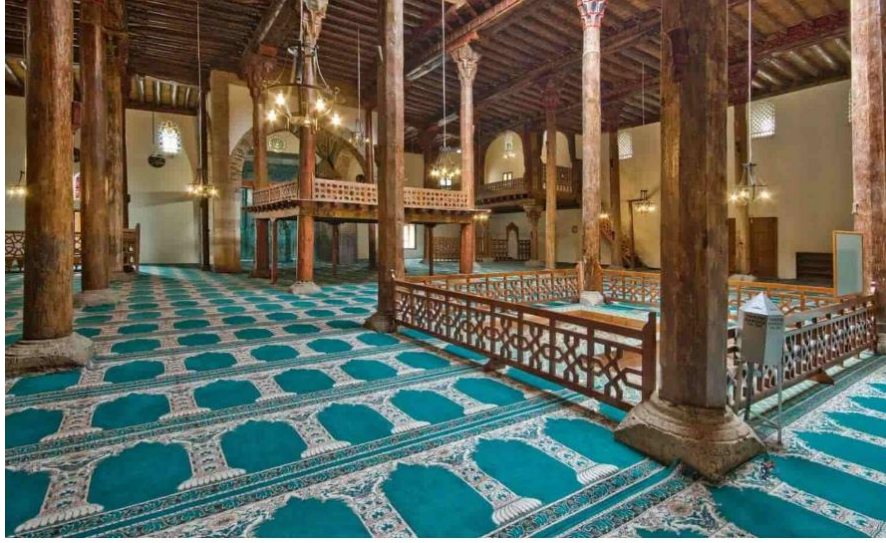
Şekil 15. Bayanlar Mahfili ve Çatıdan Görünüm (İsmail Efe, 2014)

Şekil 16. Aydınlanma Fenerinin Önceki ve Sonraki Durumu (İsmail Efe, 2014)

Şekil 17. Caminin Dış Cepheden Görünüşü (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

Şekil 18. Caminin İç Cepheden Görünüşü (<https://www.tarihlisanat.com>)

3. SÖĞÜT ÇELEBİ SULTAN MEHMET CAMİ

3.1. Rölöve Analizleri

Söğüt ili merkezinde bulunan Camii kuzey-güney yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı olup doğu, batı ve kuzey cephelerinde birer girişi olmak üzere üç adet giriş kapısı vardır. Bu girişler zeminden yüksek olup merdivenle çıkmaktadır. Çelebi Sultan Mehmet zamanından günümüze kalan kısmı sadece minaresidir. Fakat minarenin de üst kısımlarında yeni onarımlar yapılmış olsa da kaide kısmı orijinal halini muhafaza etmektedir. Çelebi Sultan Mehmet Camiinin bugünkü yapısı ise Abdülhamit devrine ait olup son mimarı Üsep Kalfadır. Caminin Çelebi Mehmet tarafından yaptırılrsa da, Camii Abdülhamit Han döneminde büyük bir onarımdan geçirilmiş olup, bugünkü görünümü daha çok bu dönemde kazanmıştır.

Bütünü kareye yakın dikdörtgen planlı olan caminin üst örtüsünü içte dört adet taş sütun üzerine oturan 12 kubbe kapatmaktadır. Eser çok kubbeli camiler tipinde olan eserin ilk yapılışında da bu şekilde mi yoksa değişik bir strüktüre mi sahip olduğu bilinmemektedir. Caminin orta kubbesi burada da diğer ulu camilerde olduğu gibi diğerlerinden daha büyük ölçüde olup üzerinde fener bulunmaktadır.

Yapının beden duvarları düz sıvalı olup saçak silmeleri ise sonradan betondan yapılmıştır. Camii pencereleri alt sırada sivri kemerli söveli olup üstte ise oval olarak yapılmıştır. Eserin sadece kuzey beden duvarları düz yonu taşı ile kaplanmış olup diğer üç cephelerinde ise düz sıvalı ve

boyalıdır. İç mekânın hemen hemen tamamı geç devre ait kalem işleri ile süslenmiştir. Caminin sıvalı ve boyalı cepheleri genelde sağlam haldedir. Boya yer yer kirlenmiştir. Caminin üst örtüsünü oluşturan kubbeler ve minaresindeki külah levha kurşun ile kaplı olup çok eski olmamakla beraber yenilenmesi gerekmektedir.

Caminin doğu ve batı girişinde ki ahşap görünümlü PVC kapılar ve camekânlar sonradan yapılmış olup orijinal değildir. Kuzey giriş kapısı önündeki ahşap camekân bölme orijinal olup yıpranmış haldedir. Camekân ile bölünen imam odası, sonradan yapılmıştır. Caminin mahfil kata çıkan ahşap basamaklar ve korkuluklar yerinden oynamış ve oldukça harap olmuştur. Mahfil katın zemin döşemesi de ahşap olup yenilenmesi gerekmektedir. Caminin pencere doğramaları ahşap olup orijinal halini korumakla beraber yıpranmış haldedir. Cami içi zemini ahşap döşeme kaplama olup sağlam gözükmeyle beraber yer yer oynamalar vardır. Bodrum katın giriş hölünde zemin, beton ve taş karışımıdır. Bodrum katta bulunan oda depo ve ısı merkezi olarak kullanılmaktadır. Bodrum katta bulunan odaların zemin döşeme kaplamaları bozuk ve niteliksiz ahşap döşeme ile kaplanmıştır. Duvarları sıva ve boyalı olup sıva ve boyaları bozuk haldedir. Bu odaların kapıları da ahşap olup bozulmuş durumdadır. Odaların ve holün tavanları da volta döşemeden yapılmış olup üzeri sıvalıdır ve bozuk haldedir. Odaların pencere doğramaları orijinal ahşap olup bakımsız kalmıştır.

3.2. Restitüsyon Analizleri

Camii Bodrum kat mahallerinin tavanlarının volta döşemeleri orijinalinde de sıvalıdır. Bodrum katının girişinde bulunan demir kapı doğraması orijinal halini korumuştur. Odaların ahşap pencere doğramalarının da orijinal formunu koruduğu düşünülmektedir. Mahfil kata çıkan ahşap merdiven ve korkulukları kısmen değişime uğramış olsa da yapısal olarak orijinal halini korumuştur.

Camii harimi ve mahfil katında ki ahşap döşeme kaplamaları, girişlerdeki yonu taşı basamakları ve cephede yer alan yonu taşı kaplama malzemesi orijinal halini korumuştur. Ancak sıvalı cephelerin orijinal hali bilinmemekle beraber mevcut sıvalı yüzeyler eski fotoğraflarda da görülmüştür.

Camii içindeki kalem işleri yenilenmiş olup eski süslemelerin aynısı olup olmadığı bilinmemektedir. Çatı ve minare kaplama malzemesi olan kurşun kaplamanın orijinal olup yapıldığı dönemin yapı malzemesindedir.

3.3. Restorasyon Önerileri

Yapının taşıyıcı sisteminde olası hasarları tespit etmek amacıyla hasarsız yöntemler belirlenerek ve gerekli müdahalelerin yapılması gerekir (Yılmaz, 2012; Çelik ve Tan, t.y.)

Bodrum kat depo mahalleri içindeki duvar yüzeyinde bulunan bozuk sıva yüzeyleri raspa edilerek hidrolik kireç harçlı sıva yapılacak ve kireç ile boyanması gerekir. Bodrum, zemin ve mahfil katta bulunan döşeme kaplamaları bozuk niteliksiz ahşap döşeme kaplaması mevcuduna uygun yenilenmelidir. Odaların kapıları da bozulmuş olup, ahşap kapı mevcuduna uygun yenilenmelidir. Cami girişlerindeki yonu taşı basamaklar fırça ile temizlenerek, kötü durumda olanlar çürütme tekniği ile değiştirilmelidir. Doğu ve batı cephesindeki ahşap giriş kapıları aynı ebat ve malzeme ile yenilenmelidir. Camii harimi ve mahfil katındaki ahşap döşeme kaplaması mevcuduna uygun şekilde yenilenmeli. Mahfil kata çıkan ahşap merdiven ve korkuluklar sağlamlaştırılarak çalışır hale getirilmeli. Harim içindeki duvar yüzeyleri ve kubbe içlerindeki kalem işleri orijinal olmamakla birlikte korunarak bozuk olanları tamamlanmalı. Pencere doğramaları ıslah edilerek, zımparalanıp mat vernik ile boyanmalıdır. Cephede yer alan yonu taşı kaplama malzemesi yüzeyindeki kirlenme kimyasal ya da mekanik teknikler ile temizlenmeli.

A. Özodabaş

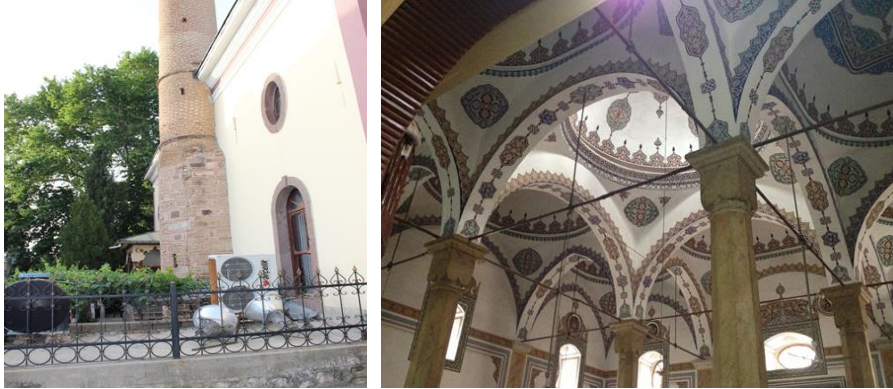
Camii çevresinde yapıyı sudan korumak için kapalı drenaj sistemi yapılmalı. Klasik tuğla minare gövdesinde horasan harçlı derz çalışması ile onarım yapılmalı. Çatı ve minarenin kurşun kaplama malzemesinin tamamı, kaplama malzemesine uygun olarak yenilenmeli.

Avlunun tüm zemin döşeme malzemesi yapının cephe kaplama malzemesi olan yonu taşı doku ve rengine uygun andezit taşı ile kaplanmalı. Avlu duvarları mevcut haliyle derzleri yenilenecek, demir korkulukları boyanmalı.

Şekil 19 ve 20'de Cami içinden, kubbe ve minarelerden görüntüler, Şekil 21'de ise kuzey ve doğu cephelerinden görüntülere yer verilmiştir. Şekil 22'de çatı kat planı ve A-A kesiti, Şekil 23'de kuzey ve güney cephesinden görünüm, Şekil 24'de doğu ve batı cephesinden görünüm, Şekil 25'de zemin kat ve mahfil katı planı verilmiştir.

Şekil 19. Cami İçinden ve Kubbelerden Bir Görünüm

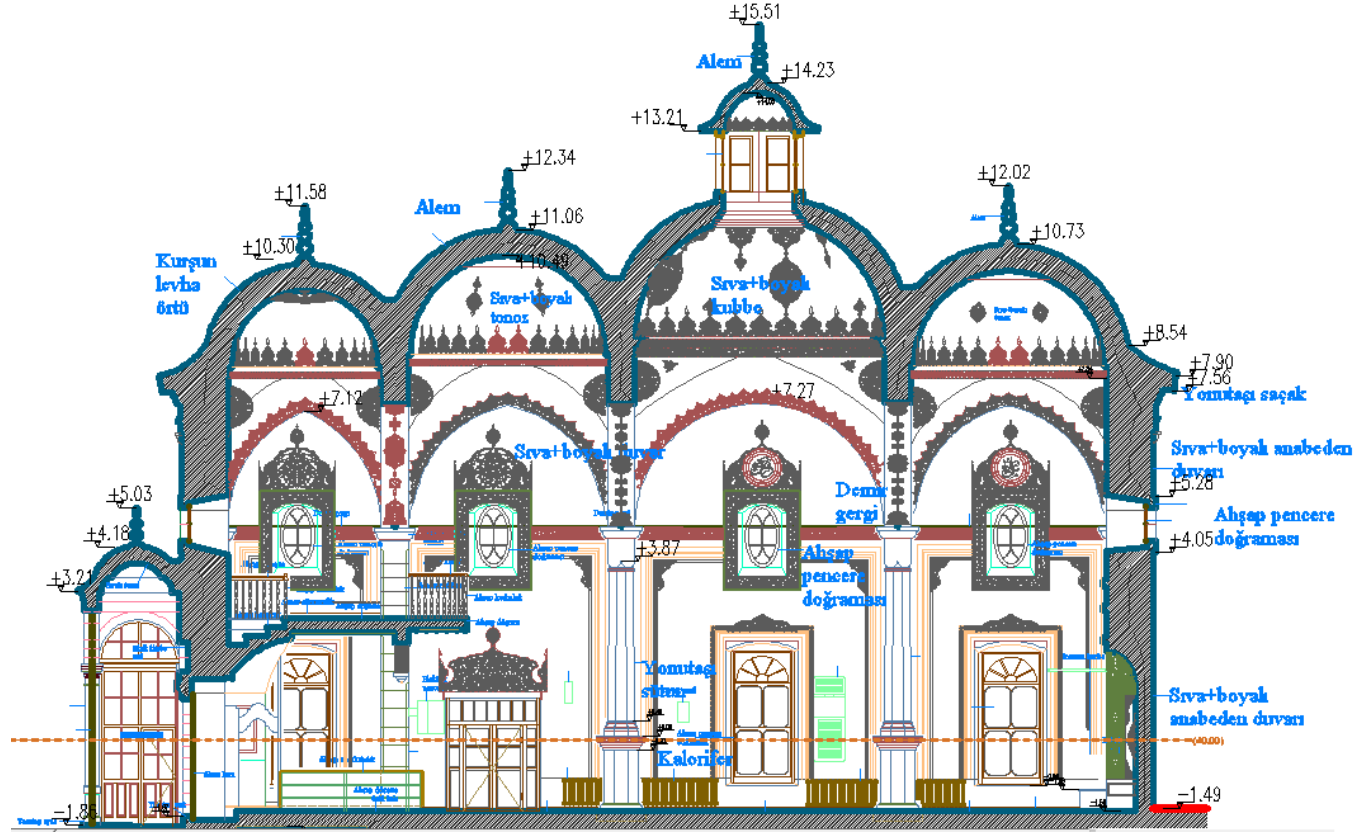

Şekil 20. Cami Minare Görünüşü ve Cami İçi Kemerlerin Görünüşü

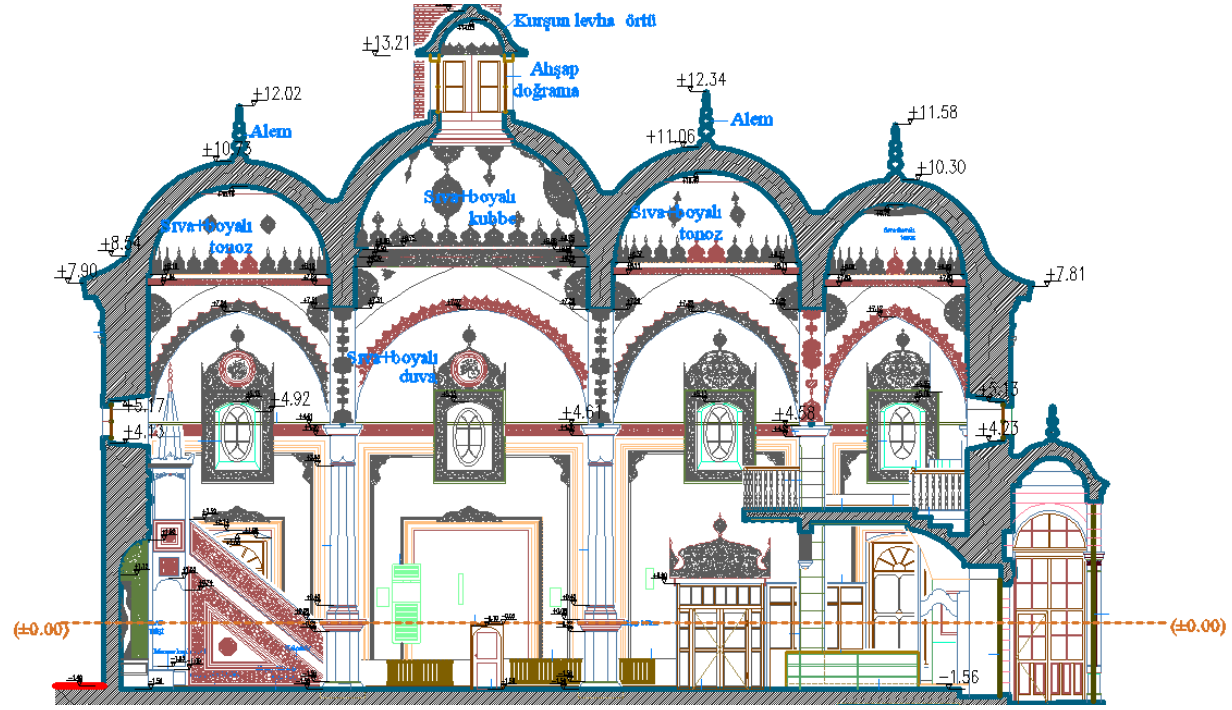
Şekil 21. Cami Kuzey ve Doğu Cephesi

Anadolu'daki Tarihi Camilerden Örnekler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

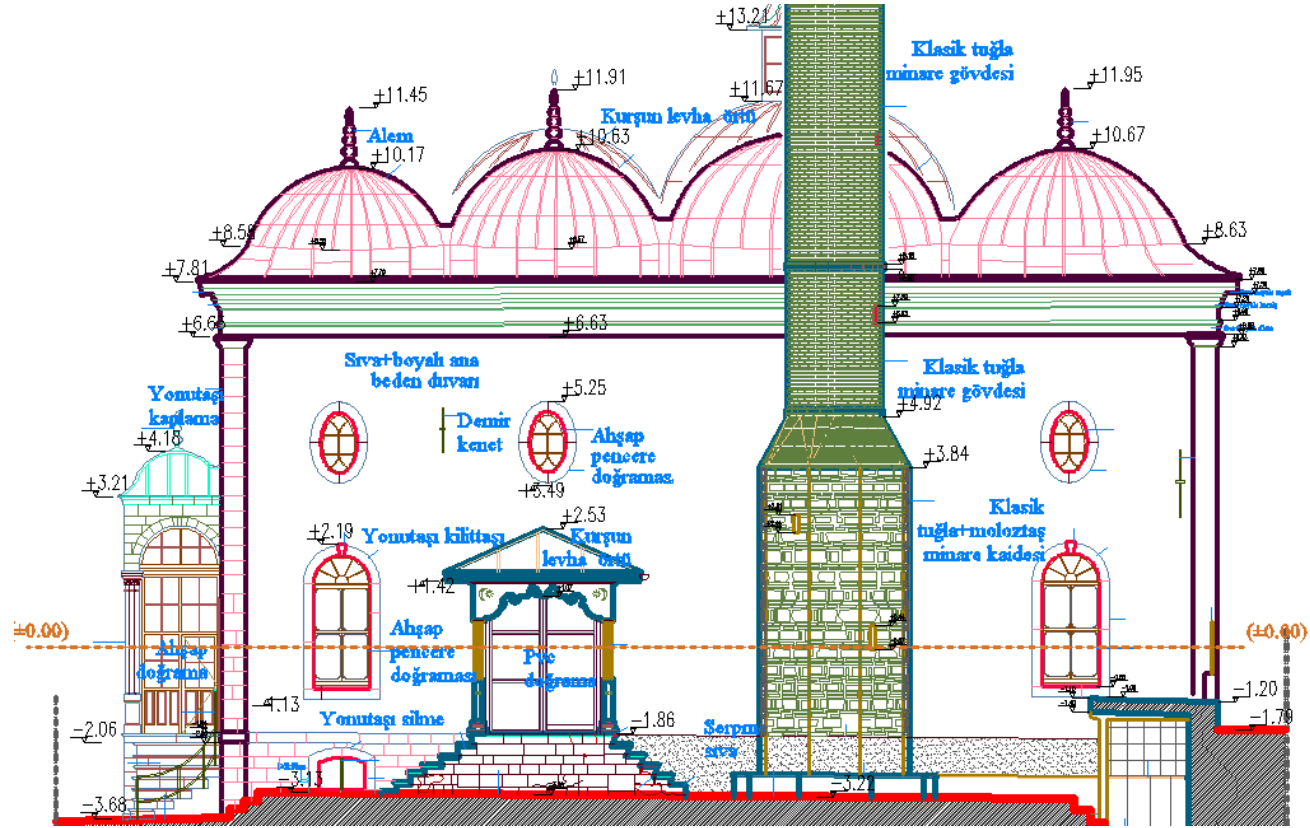
Şekil 22. A-A Kesiti

A. Özodabaş

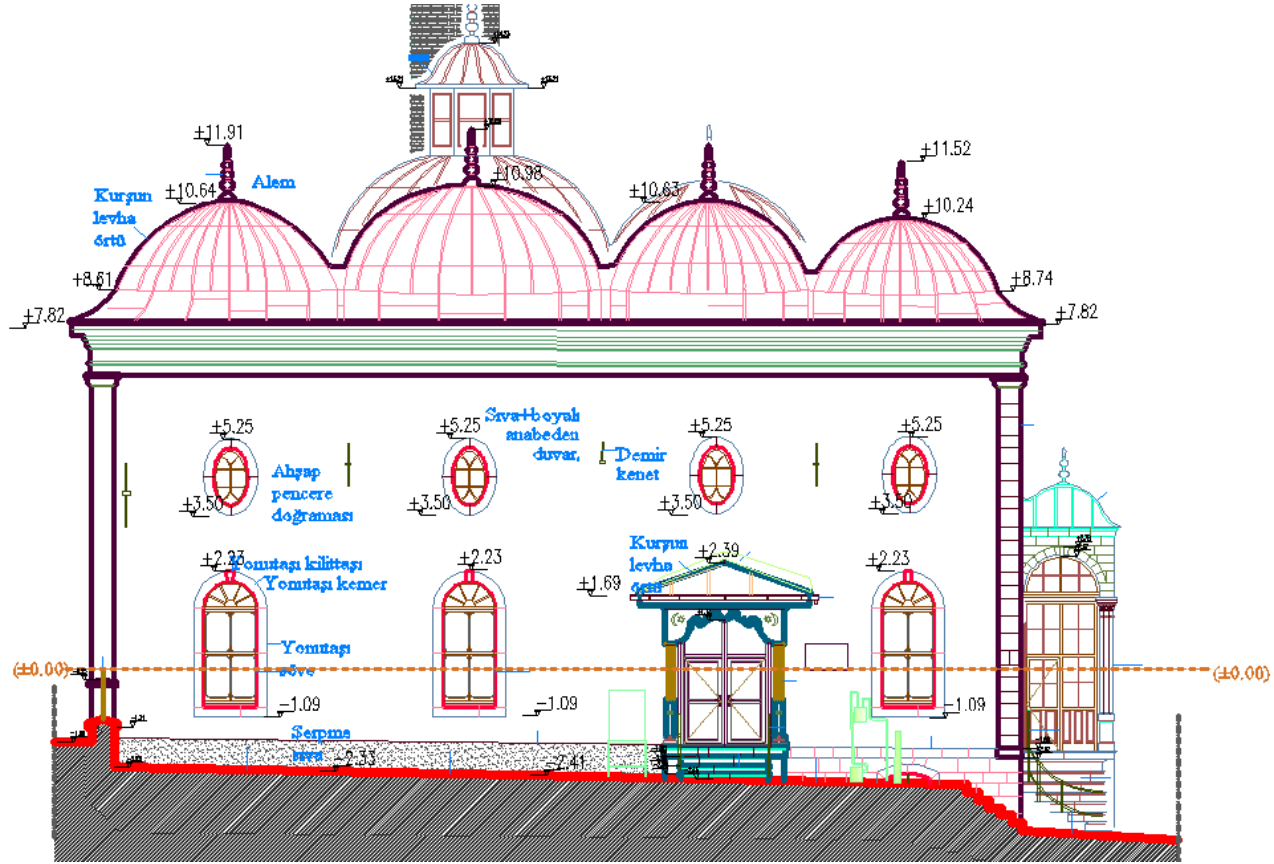
Şekil 23. B-B Kesiti

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

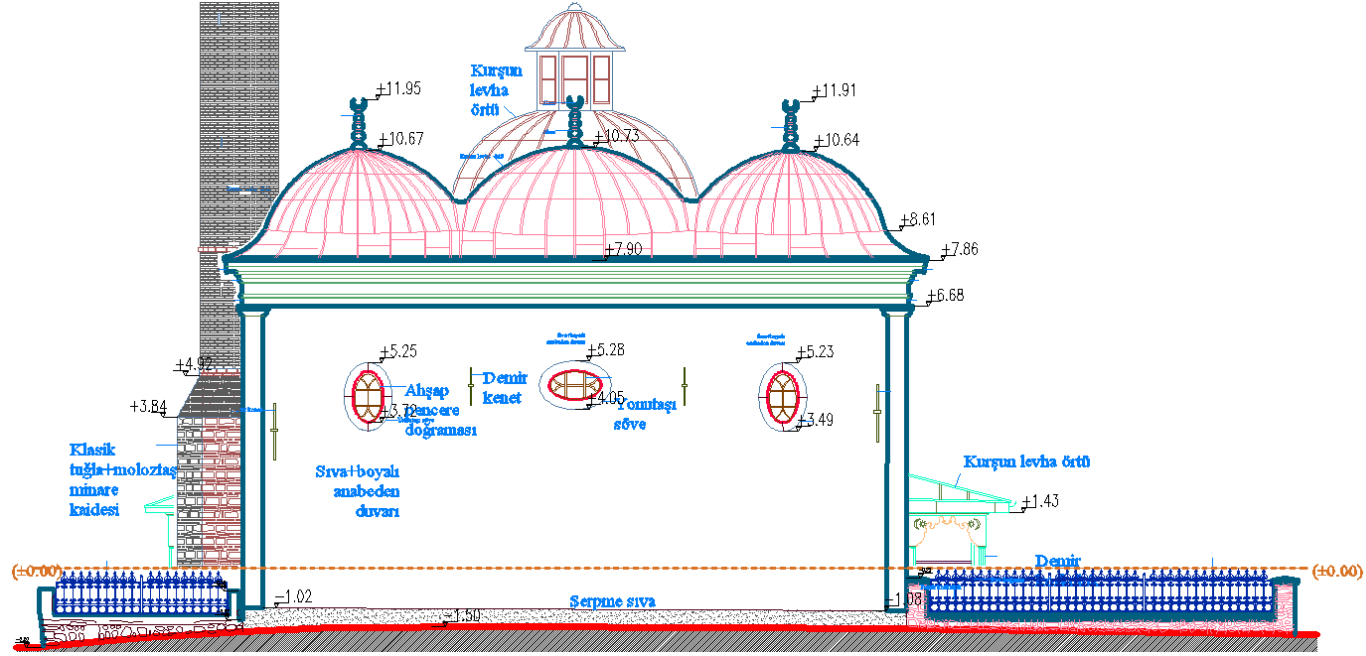
Şekil 24. Batı Cephesinden Görünüm

A. Özodabaş

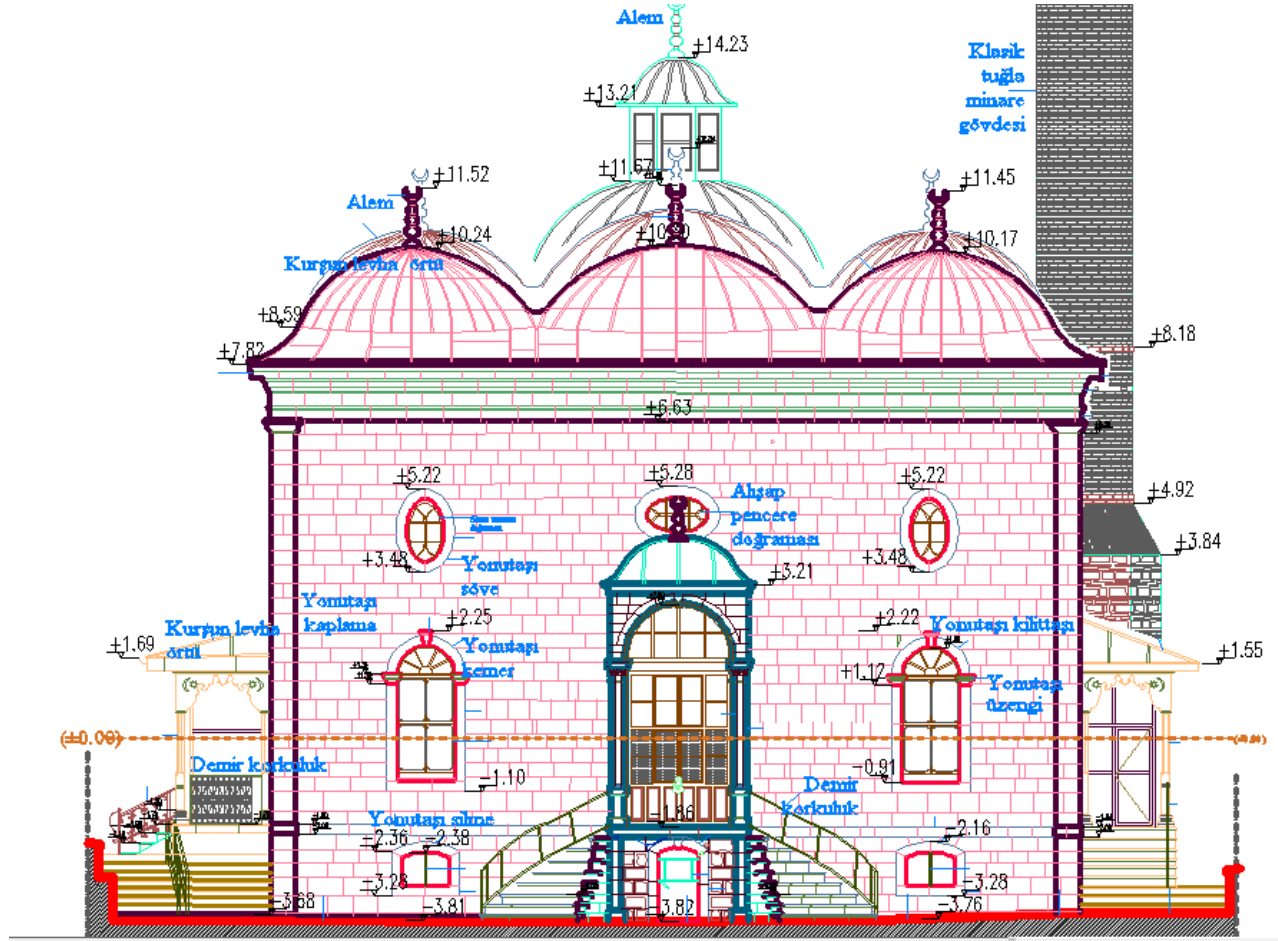
Şekil 25. Doğu Cephesinden Görünüm

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

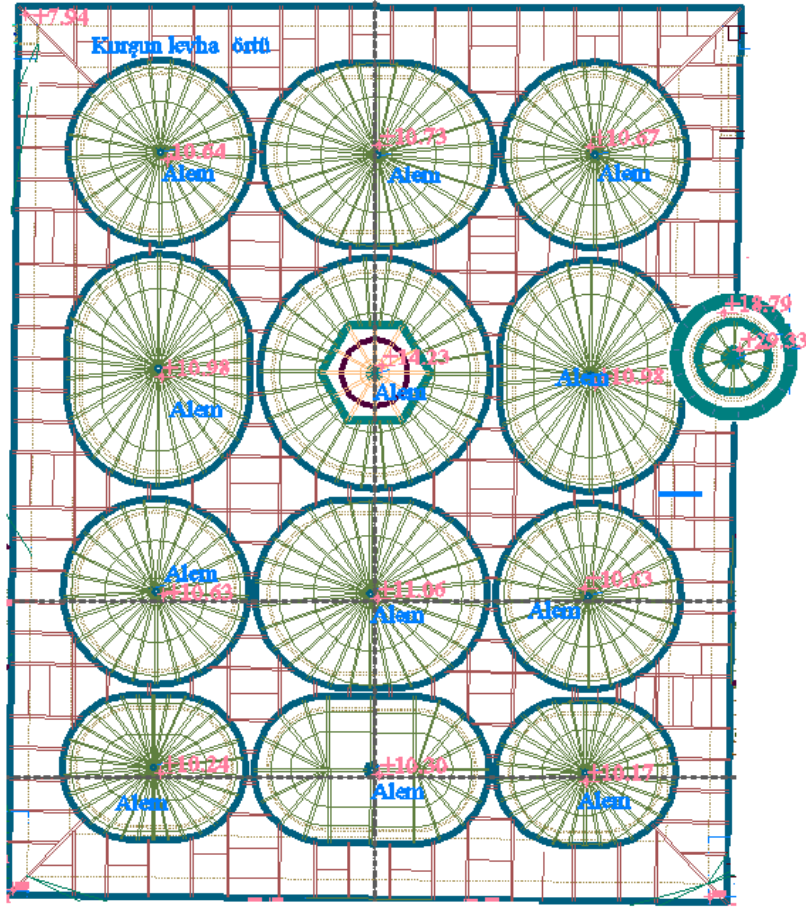

Şekil 26. Güney Cephesinden Görünüm

A. Özodabaş

Şekil 27. Kuzey Cephesinden Görünüm

Şekil 28. Çatı Kat Planı

SONUÇ

Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlılardan kalma türbe, kilise, medrese, hamam, han, köprü ve evleriyle çok fazla tarihi eser bulunmakta olup bunların en önemlileri de camilerdir. Taşınmaz kültür mirasımızın önemli bir parçası olan, bu yapıların kültürel ve mimari önemi nedeniyle korunarak gelecek nesillere güvenle aktarılması önemlidir. Bu çalışmada birkaç tane camiye yer verilmiştir. Türk kültürünün bir temsilcisi olan Çelebi Sultan Mehmet cami Söğüt ilçesinin tam merkezinde olup ilçenin önemli sembolik yapılarından. Camiye ait çizimler, görseller, rölöve, restitüsyon ve restorasyon raporlarına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Camiye ait restorasyon önerileri bölüm 3.3'te verilmiş olup, caminin geleceğe güvenle taşınabilmesi için bu önerileri dikkate almak önemlidir. Hasarsız yöntemler ile caminin taşıyıcı sistemi hakkında bilgi edinmek ve zayıf bölgeler varsa tespit ederek güçlendirilmesi söz konusudur. Ayrıca yapılacak konservasyona dönük çalışmalar ve küçük çaplı müdahalelerde yapıyı uzun süre atmosferik ve kullanımdan kaynaklı etkilerden koruyacaktır.

Birçok il ve ilçelerde bulunan tarihi camiler ileride yapılacak daha kapsamlı bir çalışma ile plan tipleri, yapım teknikleri, yapı malzemeleri ve karakteristik özellikleri, geçirmiş oldukları restorasyon çalışmaları ve aşamaları raporlanarak, rölöve, restitüsyon ve restorasyon çizimleri ile detaylandırılarak literatüre önemli bir envanter sağlayacağı düşünülmektedir. Koruma ve farkındalık olgusunun gelişebilmesi için Camilerin revak veya giriş mekânlarında bu çalışmaların bir özet hali görsel ve yazılı bilgilere yer verilerek sergilenmelidir.

TEŞEKKÜR

Promim şirketi tarafından hazırlanan, Camiye ait yapılmış olan fotoğraf, rapor, bilgi ve belgeler, rölöve çizim ve çalışmaları Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğünden izin alınarak elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2016). Tarihi Süreç İçinde Cami ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme. *Hitit Üniveristesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 179-211.
- Aksoy, H. S., Karaton, M. (2019). Tarihi Yığma Yapıların Malzeme Karakteristiklerinin Hasarsız Yöntemlerle Belirlenmesi: Diyarbakır Ulu Camii, *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 109-117.
- Algaç, Ş. (2020). Uşak-Banaz-Yeşilyurt (Holuz) Köyü Camii ve Kalemşi Bezemeleri. *Art, Sanat* 13:1-26. doi: 10.26650/artsanat.2020.13.0001.
- Aslanapa, O. (1986). *Osmanlı Devri Mimarisi*. İstanbul: Anka.
- Aydin, H., Sevgen Perker, Z. (2017). Kastamonu Beldeğirmen Köy Tarihi Camii'nde Ahşap Malzeme Kullanımı. *Karadeniz Araştırmaları* 14(55):17-27.
- Çağlıtütüncügil, E. (2012). Eski Mordoğan (İzmir) Köyü Camii Süslemeleri. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (25):139-62.
- Çavuş, M. (2013). Tarihi Niksar Kulak Kümbetinin Deprem Altındaki Sismik Davranışının Değerlendirilmesi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi* 7, 80-90
- Çelik, M. Y., Tan, G. (t.y). Döğer (İhsaniye-Afyon) Tüflerinin Doğal Yapı Taşı Olarak Teknolojik Özellikleri ve Mevlevi (Türbe) Cami Restorasyonu. *Politeknik Dergisi*, 19 (4), 399-408
- Demir, H. (2019). Anadolu Selçuklu Dönemi Külliye Düzenlenmesinde Cami ve Medrese'de Ortak Avlu Kullanımı". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (30):143-66.
- Doğan Yavaş. (1995). Eşrefoğlu Camii. içinde *İslam Ansiklopedisi*.
- Ghouchani, M., Taji, M., Kordafshari, F. (2019). The effect of qibla direction on the hierarchy of movement in mosque : A case study of mosques in Yazd, Iran. *Frontiers of Architectural Research* 8(3), 396-405. doi: 10.1016/j.foar.2019.01.002.
- Han, M. V. (2011). Elazığ ve Yakın Çevresindeki Tarihi Camilerin Mimari Yapısı ile Süslemelerinin İncelenmesi. Fırat Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Haspolat, Y. K. (2014). *Diyarbakır Ulu Cami*. <https://acikerisim.dicle.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11468/8063/Diyarbak%20UluCamii.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- İçel, B. (2020). Tarihi Beyşehir Eşrefoğlu Camisi Bazı Ahşap Sütunlarında Tür Teşhisi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* 1-1. doi: 10.24011/barofd.754189.
- Efe, İ. (2014). *Eşrefoğlu Cami ve Külliyesi*. Beyşehir.
- Koçak, A., Köksal, T. (2010). An example for determining the cause of damage in historical buildings: Little hagia sophia (Church of St . Sergius and Bacchus) – Istanbul, Turkey. *Engineering Failure Analysis* 17(4):926-37. doi: 10.1016/j.engfailanal.2009.11.004.
- Koçu, N. (2014). Tarihi Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde Geleneksel Yapı Malzemeleri ve Onarım Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Artium*, 2(1), 58-69.
- Küçük, G. S., Eyüpgiller, K. K (2016). Çatalca Vilayetindeki Tarihi Camilerin Mimari Analizi. *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, 12 (2016), 106-119.
- Othman, R., Zainal, A. (2011). The Importance of Islamic Art in Mosque Interior. *Procedia Engineering* 20:105-9. doi: 10.1016/j.proeng.2011.11.144.
- Özkan, H. (2011). Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler. *Sanat Dergisi* (18), 63-80.
- Przewlocki, J., Zielinska, M. (2016). Analysis of the Behavior of Foundations of Historical Buildings. *Procedia Engineering* 161:362-67. doi: 10.1016/j.proeng.2016.08.575.
- Roca, P. M. C., Gariup, G., Pela, L. (2010). Structural Analysis of Masonry Historical Constructions. Classical and Advanced Approaches. *Archives of Computational Methods in Engineering* 17(3), 299-325. doi: 10.1007/s11831-010-9046-1.

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

- Usta, P. (2019). Tarihi ve Kültürel Yapıların Korunması ve İncelenmesi; Sandıklı Ulu Cami Örneği. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD)* 4(2), 201-9. doi: 10.30785/mbud.431909.
- Üstündağ, H. (2018). Afyonkarahisar Ulu Cami. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Yılmaz, M. (2012). Historical mosque orientation in Turkey: Central-Western Anatolia Region, 1150-1590. *Journal of Historical Geography* 38(4), 359-71. doi: 10.1016/j.jhg.2012.06.002.